

Dr hab. Ryszard Skrzyniarz, prof. AZ
Instytut Humanistyczno-Medyczny
Zakład Pedagogiki
Akademia Zamojska

Lublin-Zamość, 7 sierpnia 2023 r.

Opinia na temat dorobku naukowego, aktywności naukowej w więcej niż jednej uczelni, dydaktycznego i organizacyjnego dr Anny Hryniewickiej w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika przygotowana dla Rady Doskonałości Naukowej, prowadzonym przez Akademię Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

1. Podstawa formalno-prawna recenzji

Niniejsza recenzja została sporządzona w związku z decyzją Rady Doskonałości Naukowej z dnia 26 kwietnia 2023 r., która działając na podstawie art. 221 ust. 4 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.), wyznaczyła recenzentów, a Senat Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej na posiedzeniu w dniu 17 maja 2023 r. powołał komisję habilitacyjną we wszczętym na wniosek dr Anny Hryniewickiej postępowaniu w sprawie nadania jej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

2. Sylwetka dr Anny Hryniewickiej

Dr Anna Hryniewicka w 1973 roku uzyskała stopień magistra filozofii chrześcijańskiej w zakresie psychologii na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie na podstawie pracy dyplomowej pod tytułem: „Różnice w rozwoju psychomotorycznym dzieci wychowywanych w żłobkach i w środowisku domowym”, przygotowanej pod kierunkiem dr Janiny Kowalczewskiej. W 1979 roku uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie psychologii na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie za pracę pod tytułem: „Trudności

wychowawcze w ocenie własnej dzieci z uszkodzonym układem nerwowym”, przygotowanej pod kierunkiem doc. dr hab. Anny Wyszynskiej.

Habilitationka pracuje od 1980 roku w Instytucie Psychologii Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. Poza macierzystą uczelnią pracowała w różnym okresie w siedemnastu instytucjach naukowych, ośrodkach i centrach rozwoju nauczycieli i wychowawców w ramach umowy zlecenie w niepełnym wymiarze godzin. Należy wspomnieć, że była ona związana z sześcioma wyższymi uczelniami: 1) Wyższą Szkołą Pedagogiczną TPD, Warszawa – 1997–1999, 2) Akademią Humanistyczną im. Aleksandra Gieysztora, w Pułtusku – 2002–2005, 3) Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa – 2009; 4) Wyższą Szkołą Finansów i Zarządzania, Warszawa – 2006–2012; 5) Kujawsko-Pomorską Szkołą Wyższą w Bydgoszczy – 2014, 6) Papieskim Wydziałem Teologicznym w Warszawie, Collegium Joanneum, Warszawa – 2018–2019.

3. Ocena osiągnięć naukowych

Dotychczasowy dorobek publikacyjny dr Anny Hryniewickiej obejmuje monografię autorską i opracowanie naukowe monografii nieżyjącego autora – wykonane wspólnie z dr Adamem Górniakiem, kilkadziesiąt artykułów naukowych opublikowanych na łamach czasopism naukowych, rozdziały w wieloautorskich monografiach i książkach naukowych. Na początek zajmę się omówieniem monografii autorskiej, a następnie dokonam analizy pozostałego dorobku naukowego w postaci artykułów naukowych.

a) monografia

Przedstawiona do oceny monografia autorstwa Anny Hryniewickiej pt. *W stronę człowieka... O odwadze twórczego myślenia Marii Grzegorzewskiej*, została wydana przez Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2022, storn 427. Recenzentami rozprawy byli dr hab. Mieczysław Dudek, prof. Collegium Humanum – Szkoła Główna Menedżerska i dr hab. Jacek Kulbaka, prof. APS.

Celem monografii było nakreślenie wielowymiarowego portretu Marii Grzegorzewskiej jako wyjątkowo kreatywnej osoby, działaczki społecznej, pedagoga oraz poznanie

uwarunkowań jej drogi życia, a także ukazanie jej dokonań i nieprzemijających wartości głoszonych idei. Autorka postawiła sobie również za cel przedstawienie, jak na myśli i dorobku Grzegorzewskiej kształtowały się nowe generacje pedagogów i działaczy oświatowych, wyznaczając kierunek rozwoju pedagogiki specjalnej.

Autorka posłużyła się metodami: monograficzną, biograficzną, a także syntetyczno-analityczną, które pozwoliły jej na wszechstronną analizę tekstów źródłowych. Dokonała uporządkowania zebranych źródeł i opracowań, przedstawiając ich autorską interpretację. Publikacja składa się z wprowadzenia, dziewięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu ilustracji i indeksu osób.

Rozdział pierwszy został poświęcony pochodzeniu i rodzinie Marii Grzegorzewskiej. Autorka ukazała w nim najdawniejsze dzieje rodziny Bohdanowiczów i Grzegorzewskich, wywodzących się z ziemiaństwa żmudzkiego, mocno zakorzenionych w kulturze polskiej i europejskiej. Habilitantka dotarła do aktu urodzenia Grzegorzewskiej, który pozwolił jej uściślić datę urodzenia bohaterki rozprawy i przesunąć ją na 18 kwietnia 1887 roku. Autorka nakreśliła sylwetki jej rodziców, rodzeństwa i najbliższych krewnych. Ukazała miejsca zamieszkania w okresie dzieciństwa. Wskazała okoliczności i zjawiska, które wpłynęły na rozwój i ugruntowanie się jej postawy prospołecznej. Zrekonstruowała atmosferę domu rodzinnego Grzegorzewskich.

Drugi rozdział „Początki edukacji Marii Grzegorzewskiej w Warszawie” został poświęcony początkowej fazie edukacji Grzegorzewskiej, a także charakterystyce warszawskich zakładów naukowych z przełomu XIX i XX wieku, funkcjonujących w cieniu polityki represji stosowanej przez zaborcę. Autorka wskazała specyficzne cechy prywatnych żeńskich pensji prowadzonych przez Jadwigę Gabrielę Kotwicką oraz Paulinę Hewelke, do których uczęszczała Grzegorzewska. Dopelnieniem stały się biogramy przełożonych i pracujących tam nauczycieli ze szczególnym uwzględnieniem ich roli w budzeniu w młodzieży miłości ku ideałom narodowym oraz wyzwalaniu potrzeby angażowania się w walkę o wyzwolenie narodowe i społeczne, które swój dramatyczny wyraz znalazło podczas strajku szkolnego.

Następny rozdział – trzeci – został poświęcony aktywności Marii Grzegorzewskiej po ukończeniu pensji Pauliny Hewelke. Autorka kreśli jej obraz, jako studentki wydziału matematyczno-przyrodniczego Towarzystwa Kursów Naukowych. Ukazuje ją jako działaczkę społeczno-oświatową powiązaną ze Związkiem Polskiej Młodzieży Socjalistycznej. Odnajduje ją także jako domową nauczycielkę na Litwie oraz hospitantkę na Wydziale Filozoficznym

Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Wskazuje także czytelnikom przyczyny rezygnacji ze studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Czwarty rozdział został poświęcony edukacji Marii Grzegorzewskiej za granicą. Autorka omawia społeczny problem emigracji młodzieży przed pierwszą wojną światową, a w szczególności działalność i przedstawia życie najwybitniejszej światowej promotorki pedagogii i psychologii eksperymentalnej – Józefy Joteyko. Ukazuje założenia organizacyjne oraz funkcjonowanie Międzynarodowego Fakultetu Pedologicznego w Brukseli widziane z perspektywy ówczesnych pracowników i studentów, a na tym tle warunki życia i studiowania Grzegorzewskiej w czasie pierwszej wojny światowej na paryskiej Sorbonie. Opisuje też działalność społeczną Grzegorzewskiej w Towarzystwie im. Joachima Lelewela oraz w Polskiej Lidze Nauczania i Wychowania. Habilitantka omawia działalność naukową bohaterki i okoliczności zmiany kierunku zainteresowań z wychowania estetycznego na problematykę niepełnosprawności. Kreśli także motywy rezygnacji z otwierających się możliwości pracy naukowej na zachodzie Europy i powrotu do wolnej Polski.

Rozdział piąty został poświęcony aktywności zawodowej Grzegorzewskiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Autorka prezentuje w nim społeczne, polityczne i ekonomiczne warunki życia w Polsce po odzyskaniu niepodległości. Widzimy Grzegorzewską w charakterze referenta i wizytatora do spraw szkolnictwa specjalnego w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, a także organizatorki Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej. Autorka przedstawia charakterystyczne cechy kadry pedagogicznej Instytutu ze szczególnym uwzględnieniem biogramów osób znaczących dla jego rozwoju. Kreśli koleje losów wybranych studentów i absolwentów Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej z lat 1922-1939. Odnajdujemy tu także informacje na temat organizacyjnej i dydaktycznej działalności Grzegorzewskiej w Państwowym Instytucie Nauczycielskim.

W rozdziale szóstym Autorka przedstawia historię funkcjonowania Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej w latach drugiej wojny światowej oraz dzieje Grzegorzewskiej, a także nauczycieli oraz studentów instytutu, z których wielu poległo w walkach lub zostało pomordowanych. Autorka poprzez biografie tych pedagogów ukazuje losy narodu polskiego podczas drugiej wojny światowej, represje okupanta wobec polskiej inteligencji oraz ogólnej sytuacji szkolnictwa wyższego. Habilitantka ukazała działalność naukową, konspiracyjną i społeczną Grzegorzewskiej w czasie okupacji niemieckiej.

Kolejny, siódmy rozdział „Powojenna działalność Marii Grzegorzewskiej” został poświęcony powojennej aktywności społecznej i organizacyjnej Grzegorzewskiej, która zabiegała o odbudowę Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej. Autorka zwróciła uwagę

na przygotowanie nauczycieli do kształcenia i wychowywania dziecka skrzywdzonego przez wojnę, a także na przeciwdziałanie skutkom indoktrynacji komunistycznej. Ukazała w nim walkę Grzegorzewskiej o utrzymanie funkcji dyrektora Instytutu, który został przez władze komunistyczne pozbawiony rangi szkoły wyższej i przekształcony w Studium Pedagogiki Specjalnej. Wskazuje także na poszerzenie oferty studiów w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej oraz na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego.

Rozdział ósmy poświęcony został naukowej działalności Grzegorzewskiej. Habilitantka przedstawiała najważniejsze jej dokonania naukowe w pedagogice specjalnej i psychologii na tle ówczesnego rozwoju polskiej i europejskiej myśli pedagogicznej. Został omówiony jej wkład w rozwój polskiej pedagogiki ukierunkowanej na kształcenie nauczycieli specjalizujących się w pracy z dziećmi o różnym rodzaju i poziomie niepełnosprawności. Ukazane zostały także jej naukowe kontakty z zagranicą.

W ostatnim rozdziale – dziewiątym – autorka ukazała obraz Grzegorzewskiej w oczach współczesnych, podjęła także próbę oceny jej osobowości w świetle materiałów biograficznych oraz opinii osób z najbliższego otoczenia (np. opinia Janiny Doroszewskiej wypowiedziana podczas pogadanki radiowej poświęconej Grzegorzewskiej).

Przedstawiona do oceny monografia ukazująca biografię Marii Grzegorzewskiej ma wiele walorów: ukazuje wiele nowych, nieznanych faktów z życia bohaterki, odkrytych dzięki odnalezieniu dotychczas nieznanych dokumentów. Autorka dotarła do aktu chrztu bohaterki, wskazując na rok 1887 jako rok jej urodzenia, a nie – jak to wcześniej podawano w różnych publikacjach – 1888 rok. Dokonała także wielu ustaleń dotyczących biografii rodzeństwa Grzegorzewskiej. Autorka, sięgając do wspomnień, przywołała wypowiedzi wielu działaczy oświatowych i społecznych oraz byłych uczennic i wykładowców pensji Kotwickiej i Hewelke. Jedną z takich osób była dawna uczennica pensji Hewelke – Maria Dąbrowska, w której spuściźnie przypadkowo odnalezione relacje znacznie rozszerzają wiedzę o niełatwych początkach edukacji Grzegorzewskiej. Habilitantka wykorzystała wcześniej niepublikowane świadectwa, a również zarejestrowane przez Doroszewską, a są to wspomnienia samej Grzegorzewskiej dotyczące jej pobytu na pensjach. Dotarła do unikatowych albumów szkolnych zawierających fotografie wykładowców i uczennic pensji Kotwickiej z lat 1904–1910 i Hewelke z lat 1910–1912, łącznie z zachowanymi fotografiami przełożonych tych pensji. W swojej pracy Autorka uwzględniła dziennik szkolny z ocenami Grzegorzewskiej uzyskanymi na pensji Kotwickiej w roku szkolny 1898/1899, 1899/1900, 1900/1901, 1901/1902 i informację o braku podstaw do klasyfikowania jej postępów w nauce w roku 1902/1903 i 1903/1904 z powodu nieobecności w szkole.

Habilitationka dotarła i wykorzystała w pracy niepublikowane wcześniej wspomnienia bliskiego krewnego Hali Kwintówny, pierwszej uczennicy Grzegorzewskiej, opisujące przebieg prowadzonej przez nią lekcji. Odnalazła kartę wpisową Grzegorzewskiej na studia w Krakowie. Przedstawiła w pracy opisy działalności Grzegorzewskiej na Uniwersytecie Ludowym im. Adama Mickiewicza prowadzonej w czasie studiów w Uniwersytecie Jagiellońskim oraz nieznane młodzieńcze listy Grzegorzewskiej do przyjaciółki Janiny Małkowskiej, zawierające m.in. opis jej rozterek przeżywanych po śmierci narzeczonego.

Autorka monografii odkryła źródła archiwalne dokumentujące problemy, z jakimi Grzegorzewska zmagala się najpierw jako ministerialny wizytator, a później dyrektor Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej, sporządzone w 1948 roku przez Władysława Radwana. Dotarła do wspomnień pierwszych absolwentów Instytutu Pedagogiki Specjalnej oraz nauczycieli z lwowskich zakładów dla głuchoniemych i niewidomych dzieci, z Instytutu Głuchoniemych i Ociemniałych w Warszawie i z Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi w Laskach. Dr Hryniewicka wykorzystała opisy pracy Grzegorzewskiej w charakterze nauczycielki w warszawskiej szkole specjalnej dla dzieci upośledzonych umysłowo, w charakterze pielęgniarki w szpitalu wojskowym przy ul. Nowowiejskiej, w charakterze wykładowcy w tajnym Instytucie Pedagogicznym Związku Nauczycielstwa Polskiego, na Uniwersytecie i w Ludowym Instytucie Oświaty i Kultury. Nie umknęły Jej uwadze opisy konspiracyjnej działalności Grzegorzewskiej w Departamencie Oświaty i Kultury Delegatury Rządu na Kraj, z ramienia którego w latach 1942–1944 organizowała i prowadziła roczne studium przygotowujące specjalistów do mających powstać po wojnie zakładów kształcenia nauczycieli oraz opracowywała programy umożliwiające samokształcenie nauczycieli przebywających w niemieckich obozach jenieckich. Wykorzystała ponadto opisy jej współpracy z Głównym Komitetem Pomocy Żydom oraz działalności w czasie Powstania Warszawskiego w służbie sanitarnej na Ochocie.

W monografii Autorka omówiła pismo Żanny Kormanowej, dyrektorki Departamentu Reformy Szkolnictwa i Wychowania Ministerstwa Oświaty, skierowane do Grzegorzewskiej na krótko przed kapitulacją III Rzeszy, z apelem „o zaoferowanie” Ministerstwu Oświaty swojego doświadczenia w zakresie kształcenia nauczycieli, wraz z jednoczesną adnotacją, że sprawy pedagogiki specjalnej „to potrzeba mniej pałaca i masowa”. Dołączyła wypowiedzi Grzegorzewskiej wskazujące na determinację, z jaką reaktywowała Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej w zniszczonej wojną Warszawie, odrzucając propozycje przeniesienia go do Łodzi lub Krakowa. W publikacji znalazły się kronikarskie relacje słuchaczy pierwszego powojennego rocznika Instytutu z przebiegu studiów w gmachu przy ul. Smulikowskiego oraz

zestawienie bilansu start materialnych i osobowych poniesionych przez Instytut w czasie okupacji i planów jego rozwoju. Tok narracji ubogaciła, analizując sprawozdanie z organizacji roku akademickiego 1948/1949 w nowym gmachu przy ul. Spiskiej oraz opisy życia studenckiego w trudnych latach powojennych. Zamieszczone zostały także relacje Grzegorzewskiej z pracy oświatowo-wychowawczej wśród młodzieży wiejskiej prowadzonej przez nią w ramach współpracy z Towarzystwem Uniwersytetów Ludowych oraz z Pierwszego Ogólnopolskiego Zjazdu w Sprawie Literatury dla Dzieci i Młodzież zorganizowanego w czerwcu 1947 roku w Warszawie przez Związek Nauczycielstwa Polskiego. Autorka przywołała w monografii pismo prof. Marii Żebrowskiej z maja 1948 roku z przeprosinami Grzegorzewskiej za pominięcie jej sprawozdania z działalności Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej w programie Międzynarodowej Konferencji poświęconej dzieciom, ofiarom wojny wraz z propozycją umieszczenia go w „Psychologii Wychowawczej” i we francuskim czasopiśmie „Sauvegarde”. Habilitantka wykorzystała także zestawienia dotyczące składu osobowego studentów uczelni z lat 1949/1950 i 1950/1951 odtworzone na podstawie imiennych kartotek sporządzonych przez Grzegorzewską oraz sprawozdanie z działalności Samorządu Słuchaczy Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej w roku akademickim 1949/1950. Swoje miejsce w narracji znalazły: 1) spis lektur na egzamin z pedagogiki zgodnej z doktryną socjalistyczną, którego zdanie było jednym z ważnych kryteriów przyjęcia na studia; 2) stenogram z posiedzenia Sesji Nauk Społecznych Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki z 15 stycznia 1957 roku poświęcony sprawie nadania Grzegorzewskiej tytułu profesora; 3) treść jej przemówienia wygłoszonego w Instytucie na zakończenie roku akademickiego 1965/1966.

Dr Hryniewicka, powołując się na wypowiedzi takich autorytetów jak: Eugeniusz Minkowski, Janina Doroszevska, Zdzisław Jaroszewski, ukazała szacunek i wysoką pozycję, jaką Grzegorzewskiej zdobyła w środowisku międzynarodowym, które doceniło jej propozycje ujmowania globalnego charakteru skutków wszelkich typów niepełnosprawności, niezależnie od ich genezy i objawów, w latach dwudziestych XX wieku było to bardzo nowatorskim podejściem. Podobną innowacyjność Grzegorzewskiej wykazała także w dziedzinie pedeutologii.

Nie ulega wątpliwości, że monografia dr Anny Hryniewickiej na temat Grzegorzewskiej, to nie tylko biografia głównej bohaterki czy rysy biograficzne i biogramy członków rodziny, przyjaciół i znajomych, współpracowników i studentów, osób, które wywarły na nią większy lub mniejszy wpływ, ale jest to także studium rozwoju pedagogiki specjalnej w dwudziestoleciu międzywojennym i początkach Polski Ludowej. Habilitantka

napisała, że nie zdołała wyczerpać wszystkich zagadnień związanych z życiem i działalnością Grzegorzewskiej, lecz to, co zrobiła, budzi szacunek. *Chapeau bas* dla Autorki za jej trud i wkład w odkrycie nowych i nieznanych dokumentów, a tym samym ujawnienie epizodów z życia i działalności Grzegorzewskiej, które ukazała i poddała analizie w ocenianej monografii.

Mimo tak wielu walorów tej niezwyklej monografii, z żalem muszę stwierdzić, że nie jest ona doskonała, zdarzyły się w niej błędy i niedociągnięcia, o których chciałbym wspomnieć:

1. W monografii zabrakło części metodologicznej. Co prawda Autorka wspomina o celu i przedmiocie jej badań oraz metodach badawczych, ale może warto było ten problem jakoś szczególnie wyeksponować we wstępie.

2. Autorka we wprowadzeniu, s. 8-9, wymienia liczne archiwa, w których prowadziła kwerendy i w których znalazła zbiory czy tylko dokumenty dotyczące Grzegorzewskiej. Są to m.in.: Archiwum i Muzeum Akademii Pedagogiki Specjalnej, warszawskie Archiwum Państwowe – Oddziały w Milanówku i Grodzisku Mazowieckim, Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, Archiwum Zarządu Głównego Związku Nauczycielstwa Polskiego, Archiwum Instytutu Głuchoniemych im. Jakuba Falkowskiego, Archiwum Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi w Laskach, Archiwum Głównej Biblioteki Lekarskiej, Archiwum Muzeum Ziemi, Ośrodek Dokumentacji i Badań Korczakianum, Archiwum Centralnej Biblioteki Wojskowej, Narodowe Archiwum Cyfrowe Fundacji Generał Elżbiety Zawadzkiej w Toruniu, Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie, Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Archiwum Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem, Archiwum Diecezjalnym w Łowiczu, Archiwum Biblioteki Polskiej w Paryżu, Litewska Biblioteka Narodowa im. Martynasa Mažvydasa w Wilnie. Wspomina także o zbiorach prywatnych: prof. Wojciecha Szeligiewicza z Warszawy, Lecha Starczaka z Bydgoszczy, Anny Brochwicz-Lewińskiej z Warszawy, Haliny Prewysz-Kwintówny (Zofii Spanczak z Anglii), (Teresy Głuskiej z domu Oświecimskiej), Lucjana Rayzachera z Kurzeszyna (prof. Zbigniewa Rayzachera), Pauliny Hewelke (prof. Piotra Hewelke), Michała Wawrzynowskiego (Michała Warzynowskiego ze Stanów Zjednoczonych) oraz Wiesława Kosonoga z Wołuczy. Jednak w bibliografii trudno doszukać się bezpośrednich odniesień do źródeł archiwalnych (dokumenty, dzienniki, wspomnienia, listy). W monografii brakuje przypisów, które informowałyby czytelnika, że omawiany dokument pochodzi z tego czy innego archiwum, można go znaleźć w takim zbiorze i jest oznaczony taką sygnaturą. Bardzo żałuję, że z monografii nie możemy poznać zespołów akt archiwalnych, z których korzystała dr

Hryniewicka przy pisaniu pracy, mimo iż tak często na nie się powołuje w pracy. To wielka szkoda, bo wiele z nich jest po raz pierwszy publikowanych w omawianej monografii. Wskazanie archiwów i sygnatur ułatwiłoby pracę kolejnym pokoleniom badaczy, którzy chcieliby je poznać. W bibliografii także zabrakło informacji o archiwach i ich zasobach, z których Habilitantka korzystała. Są w niej natomiast uwzględnione „źródła internetowe”, które nie odsyłają do żadnych źródeł zdigitalizowanych i opublikowanych w Internecie, a są tak naprawdę zwykłą netografią. Pojęcia „źródła” używa się do archiwów i dokumentów drukowanych.

3. Autorka w pracy zamieszcza liczne skany zdjęć i dokumentów archiwalnych, przy których też brakuje informacji, z którego z archiwów one pochodzą.

b) pozostałe publikacje

Dr Anna Hryniewicka przygotowany przez siebie dorobek naukowy podzieliła na pięć zagadnień według następującej problematyki:

1. rozwój, twórczość, kreatywność i wychowanie estetyczne;
2. ekologia i kształtowanie przestrzeni ludzkiej egzystencji;
3. zdrowie psychiczne, zdrowie somatyczne i niepełnosprawność;
4. biografistyka oraz historia szkolnictwa specjalnego, kształcenia pedagogów specjalnych w PIPS i rozwoju myśli pedagogicznej Marii Grzegorzewskiej;
5. zagrożenia wychowawcze XXI wieku wyzwaniem dla współczesnej pedagogiki.

Ad. 1. Rozwój, twórczość, kreatywność i wychowanie estetyczne

Habilitantka swoje zainteresowania naukowe koncentrowała przede wszystkim wokół problematyki związanej z rozwojem człowieka w związku z jego aktywnością twórczą i kreatywnością oraz znaczeniem wychowania estetycznego dla kształtowania wszechstronnego rozwoju osobowości. Trzy artykuły – *Być sobą*, *Współwinni* i *Trudności wychowawcze u dzieci z uszkodzonym centralnym układem nerwowym* – dotyczą oddziaływań rodzicielskich wobec dzieci w okresie pokwitania i osób pozostających pod opieką instytucji. Artykuł *O kształtowaniu twórczej postawy człowieka* był próbą zdefiniowania terminu „postawa twórcza”, a jednocześnie wykazaniem, że postawa twórcza nie jest zarezerwowana tylko dla ludzi pracujących w zawodach artystycznych, ale zdolności twórcze tkwią w każdym człowieku, stanowiąc miarę jego dojrzałości, wyrażającą się w umiejętności samodzielnego działania nastawionego na osiągnięcie odległego celu, w dążeniu do pełnej transcendencji samego siebie, do wynajdowania, osiągnięcia i przekraczania różnych standardów i norm.

Natomiast o roli, jaką w procesie twórczym odgrywa struktura osobowości, pisała w artykule *Integracja osobowości a zdolności do działań twórczych*. W artykułach dotyczących wzajemnych relacji sportu i sztuki oraz ich znaczenia dla kształtowania osobowości człowieka dr Hryniewicka próbowała znaleźć odpowiedzi na pytania dotyczące zależności sportu i sztuki. Artykuł *Rozumienia symbolicznej warstwy dzieła sztuki* jest ukazaniem pojęć i narzędzi badawczych psychologii w zrozumieniu psychicznych popędów zapoczątkowujących konkretną działalność artystyczną danego twórcy, jego przeżyć i doznań towarzyszących tworzeniu konkretnego projektu artystycznego oraz ukrytego sensu idei symbolicznej zawartej w tym projekcie. W artykułach pt. *Upadły anioł i jego rola w historii świata* oraz *Psychologiczna ocena wzajemnych relacji sztuki i religii* jest mowa – w pierwszym – o nadprzyrodzonych tajemnicach opisanych w świętych księgach, a odwołujących się do symboli zapożyczonych ze świata przyrody, oraz – w drugim – o niekiedy bardzo trudnych relacjach sztuki i religii, co zostało zobrazowane przykładami dzieł wybitnych artystów przez wieki tworzących na potrzeby Kościoła budowle, obrazy i rzeźby. W publikacji *Dla kogo zabawka* i *Psychologiczne aspekty zabaw dziecięcych* Autorka omówiła znaczenie zabawy dla prawidłowego psychofizycznego rozwoju dziecka.

Ad. 2. Ekologia i kształtowanie przestrzeni ludzkiej egzystencji

Dr Anna Hryniewicka wielokrotnie pisała o próbach rozwiązywania kryzysu ekologicznego poprzez przywracanie za pośrednictwem sztuki wartości, które od niepamiętnych czasów były wplecione w biologiczne i społeczne życie człowieka. Omawiała to m.in. w artykułach: *O naturze ludzkiej w kontekście ekologii*, *Polszczyzna Mazowska i Podlasie. Badanie dziedzictwa kulturowego*, *Naturalna przestrzeń sztuki*, *Umelecká činnost' na spoločenskom pozadí. Úvahy o tvorbe Jacka Bukowskeho*, *Habitat – pytania czy odpowiedzi*, *O potrzebie porządku*.

Ad. 3. Zdrowie psychiczne, zdrowie somatyczne i niepełnosprawność

Artykuły z zakresu suicydologii *Gdy życie traci sens. Rozważania o samobójstwie*, *Promocja zdrowia psychicznego jako działania zapobiegające samobójstwom* i *Zagrożenie samobójstwem w okresie starości* są tekstami poświęconymi omówieniu cech psychicznych osób podejmujących próby samobójcze. Ukazano w nich różne stany psychopatologiczne będące niepowtarzalnym obrazem zaburzeń wiodących do samobójstwa. W artykule *Psychoterapia* zostały przedstawione zarówno perspektywy i możliwości wykorzystania metod psychoterapeutycznych w leczeniu ludzi chorych psychicznie, jak i we wspomaganie rozwoju ludzi zdrowych. W artykule *Problem diagnozy stanu psychicznego człowieka przewlekłe chorego* Autorka podkreśliła, że współczesna medycyna dotychczas nie potrafiła opracować

skutecznych metod profilaktyki i leczenia wielu chorób i dolegliwości cielesnych rozwijających się na skutek ciężkiego uszkodzenia niezwykle precyzyjnego systemu odpornościowego. Natomiast w publikacji *Psychologiczne podstawy profilaktyki i leczenia chorób rozwijających się w wyniku zmniejszenia odporności organizmu* wskazuje, że uświadomienie sobie zależności pomiędzy charakterystycznym dla danego człowieka stylem życia a pojawieniem się choroby z jednej strony przyczynia się do zmniejszenia prawdopodobieństwa jej wystąpienia, z drugiej zaś wpływa na skuteczność oddziaływań leczniczych. Jeżeli chodzi o nagły rozwój takich chorób jak gruźlica, której prawdopodobieństwo wystąpienia jest rezultatem splotu wielu znanych i nieznanymi czynników, został uchwycony w publikacji *Udział czynników psychologicznych w etiopatogenezie gruźlicy płuc*. Artykuł *O procesie przystosowania się do choroby jako krytycznego wydarzenia życiowego* Habilitantka pisała dla lekarzy i pedagogów specjalnych, ukazując, jak ludzie radzą sobie z sytuacjami o wyjątkowo traumatycznym charakterze, oraz, jakie czynniki wyznaczają ich sposób reagowania oraz czym jest uwarunkowane pojawienie się deficytu bezradności. Ten ostatni wątek był też przedmiotem rozważań w pracy *Odchylenia w stanie zdrowia jako problem „tabu”*.

Kolejną grupą publikacji związanych ze zdrowiem stanowiły artykuły podejmujące problematykę niepełnosprawności. Najczęściej poruszały one zagadnienia: 1) ogólne wprowadzające w problematykę niepełnosprawności, 2) stresu i radzenie sobie z nim, 3) aktywności twórczej osób niepełnosprawnych. W pierwszym bloku znalazły się artykuły: *Psychologiczne, społeczne i fizjologiczne konsekwencje niepełnosprawności*, *Czynny udział rodziców usprawnianiu dziecka niepełnosprawnego*, *O nowej tendencji w ujmowaniu problematyki niepełnosprawności i rehabilitacji*, *Rola rodziców w procesie rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego*, *Dlaczego niepełnosprawność jest problemem „tabu”*, *Problem niepełnosprawności w okresie adolescencji* – ich wspólnym mianownikiem było ukazanie kilku zagadnień: 1) znaczenia uświadomienia sobie, że człowiek jest nie tylko organizmem biologicznym dla zrozumienia psychospołecznych konsekwencji niepełnosprawności; 2) człowiek jako jednostka czująca i myśląca, 3) życie człowieka na różnych poziomach, które, mimo że choć dotyczą różnych aspektów funkcjonowania, stanowią zintegrowaną całość, 4) jaskrawo ujawniającą się one w kontekście problemów stwarzanych przez niepełnosprawność.

W drugim bloku znalazła się publikacja *Problematyka oceny efektywności radzenia sobie w sytuacji stresowej*, w której Habilitantka podjęła próbę uporządkowania wiedzy z zakresu stresu, jego przyczyn, procesu radzenia sobie z nim oraz wskazała kryteria oceny efektywności procesu, strategii i stylu radzenia sobie z nim.

Trzeci blok łączy niepełnosprawność z zainteresowaniem sztuką i sportem. Otwiera go artykuł zatytułowany *Niezwykłe igrzyska*, a poświęcony olimpiadom specjalnym, na których popisom sportowym osób z niepełnosprawnością intelektualną zwykle towarzyszą wystawy ich twórczości. W artykułach *Twórczość jako droga rozwoju i szansa życiowa osób niepełnosprawnych*, *Integracyjna funkcja sztuki*, *Rola sztuki w przełamywaniu tabu związanego z niepełnosprawnością* i *Wpływ uprawiania sztuki na poprawę jakości życia osób niepełnosprawnych* Autorka analizuje proces kreowania rzeczywistości za pomocą sztuki, a także wskazuje, jak osoby z niepełnosprawnością spostrzegają własną sytuację życiową. Problem, w jakim stopniu sztuka ułatwia radzenie sobie ze stresem związanym z niepełnosprawnością, został podjęty w następujących publikacjach: *Znaczenie uprawiania sztuki w radzeniu sobie ze stresami wynikającymi z niepełnosprawności*, *Próba oceny efektywności radzenia sobie ze stresem u niepełnosprawnych twórców*, *W obliczu zagrożenia*, *Rola aktywności twórczej w procesie radzenia sobie z własną niepełnosprawnością*. Problematyce kreatywności, aktywności twórczej i dialogu międzypokoleniowemu zostały poświęcone artykuły: *O potrzebie kreacji w życiu dzieci niepełnosprawnych*, *Rola aktywności twórczej w adaptacji do starości*, *O aktywności twórczej w okresie późnej dorosłości*, *Dialog Pokoleń. Polszczyzna jest zobowiązaniem, a dla niektórych pasją*, w ostatnich Autorka porusza problem aktywności twórczej ludzi w podeszłym wieku.

Ad. 4. Biografistyka oraz historia szkolnictwa specjalnego, kształcenia pedagogów specjalnych w PIPS i rozwoju myśli pedagogicznej Marii Grzegorzewskiej

Główne zainteresowania badawcze Habilitantki skupiły się na założycielce i długoletniej dyrektorze tegoż instytutu – prof. Marii Grzegorzewskiej. Autorka poświęciła jej wiele opracowań ukazujących jej niezwykłą biografię, bogatą działalność oraz cenny dorobek w obszarze pedagogiki specjalnej i psychologii. Zbiór ten obejmuje: cykl złożony z pięciu artykułów: *Wkład Marii Grzegorzewskiej w rozwój pedagogiki specjalnej. „O tym, na czym polega geniusz dobroci”*. Część I. *Edukacja i aktywność zawodowa M. Grzegorzewskiej na obczyźnie*, *Wkład Marii Grzegorzewskiej w rozwój pedagogiki specjalnej. „O tym, na czym polega geniusz dobroci”*. Część II. *Działalność organizacyjna i dydaktyczna w Polsce*, *Wkład Marii Grzegorzewskiej w rozwój pedagogiki specjalnej. „O tym, na czym polega geniusz dobroci”*. Część III. *Działalność organizacyjna i dydaktyczna w Polsce (c.d.)*, *Wkład Marii Grzegorzewskiej w rozwój pedagogiki specjalnej. „O tym, na czym polega geniusz dobroci”*. Część IV. *Działalność naukowa i publicystyczna*, *Wkład Marii Grzegorzewskiej w rozwój pedagogiki specjalnej. „O tym, na czym polega geniusz dobroci”*. Część V. *Obraz Marii Grzegorzewskiej w oczach współczesnych*, rozdział *Maria Grzegorzewska – psychologia wobec*

niepełnosprawności, artykuł *Maria Grzegorzewska – twórczyni pedagogiki specjalnej w Polsce*”, *Maria Grzegorzewska – życie i dzieło*, *Maria Grzegorzewska twórczyni pedagogiki specjalnej w Polsce*, *Wkład Marii Grzegorzewskiej w rozwój polskiej psychologii XX wieku*, *Praca doktorska Marii Grzegorzewskiej w kontekście ówczesnego rozwoju nauk psychologicznych oraz niektórych aspektów jej biografii*, *Hart ducha i kreatywność Marii Grzegorzewskiej w pokonywaniu barier stojących na drodze jej edukacji*, *Warszawskimi śladami Marii Grzegorzewskiej*, „*Pogański anioł*” – *refleksje nt. postawy religijnej Marii Grzegorzewskiej* i *Charakterystyka spuścizny Marii Grzegorzewskiej w Muzeum im. Marii Grzegorzewskiej w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie*, jest to cykl znakomitych artykułów poświęconych wybranym elementom biografii głównej bohaterki.

Dr Hryniewicka badała także biografię prof. Witolda Łuniewskiego, wykładowcy psychopatologii w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej. Przygotowała również artykuły biograficzne poświęcone kontynuatorom dzieła Marii Grzegorzewskiej, przyczyniającym się do udoskonalenia wprowadzonego przez nią modelu edukacji i praktyki pedagogicznej: dr Mirosławie Czernskiej-Jurkowskiej (1936–2018) – surdopsycholog, o. prof. Andrzejowi Potockiemu (1947–2018) – socjologowi, teologowi, kulturoznawcy, prof. Tadeuszowi Stanisławowi Gałkowskiemu (1936–2020) – psychologowi, specjalistę z zakresu psychologicznych podstaw komunikacji z głuchymi oraz autyzmem, prof. Adamowi Frączkowi (1935–2020) – psychologowi, specjalistę z zakresu patologii społecznej i psychopatologii, w latach 1991–1994 i 2002–2008 – rektorowi APS.

Kolejną grupę stanowią publikacje ukazujące biografie twórców polskiego szkolnictwa specjalnego: *Dwudziestowieczne wzorce pedagogiczne – Maria Grzegorzewska i Janina Doroszevska*, *Walka o polską szkołę u progu pierwszej wojny światowej*, *Szkolnictwo wyższe w latach II wojny światowej ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej w Warszawie i jego pracowników*, a także poświęcone czasopiśmiennictwu naukowemu dotyczącemu pedagogiki specjalnej: *Czasopismo „Szkoła Specjalna” – powstanie – działalność – perspektywy* oraz dwa artykuły *Dziewięćdziesięciolecie czasopisma „Szkoła Specjalna”. Część I* i *Dziewięćdziesięciolecie czasopisma „Szkoła Specjalna”. Część II* oraz *Historia APS z perspektywy pracownika Instytutu Psychologii Stosowanej* oraz *100-lecie Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej*. Są one doniosłe dla popularyzacji dorobku polskiej myśli pedagogicznej dotyczącej pedagogiki specjalnej.

Ad. 5. Pedagogika wobec współczesnych zagrożeń wychowawczych

Do tej grupy należą publikacje: *Przemiany tożsamości kulturowej mieszkańców wsi, Przemiany tożsamości kulturowej pod wpływem zmian zachodzących we współczesnym świecie, Psychologiczne przyczyny i konsekwencja braku dialogu międzypokoleniowego, O powołaniu człowieka i jego trudnej roli czynienia sobie ziemi poddanej i Zagrożenia rozwoju psychicznego dzieci i młodzieży w okresie współczesnych przemian społeczno-kulturowych*. Dwa pierwsze dotyczyły problematyki związanej z przemianami tożsamości kulturowej pod wpływem zmian zachodzących we współczesnym świecie. W trzecim zaś Autorka podjęła próbę znalezienia odpowiedzi na pytania dotyczące charakterystycznych cech właściwego dialogu międzypokoleniowego, jego znaczenia dla prawidłowego kształtowania osobowości dzieci i młodzieży oraz przyczyn i skutków braku właściwych relacji międzypokoleniowych. W kolejnym zostały przez Nią nakreślone uwarunkowania trudności w pełnieniu społecznej funkcji nauczyciela i wychowawcy młodzieży w dobie obecnych przemian społecznych i kulturowych. Natomiast w ostatnim Autorka analizowała pojęcie „rozwoju”, wskazała na jego wskaźniki, trudności w określeniu normy i patologii, przyczyny i skutki nieprawidłowego rozwoju psychicznego dzieci i młodzieży ze szczególnym uwzględnieniem czynników ryzyka związanych ze zmianą wzorców kultury masowej i negacją wartości istotnych dla tradycyjnej kultury.

Habilitantka wskazała także na inne publikacje, które brała pod uwagę jako swój dorobek naukowy w czasie pracy akademickiej. Należą do nich: *Refleksje nad życiem oraz wkładem Jerzego Gulkowskiego w rozwój współczesnej filozofii i kultury w Polsce; Wspomnienie o ks. rektorze Zygmuncie Malackim i jego służbie u Świętej Anny, Ks. Zygmunt Malacki. Życie jest piękne dzięki Bogu, Pojęcie powołania w dawnym i obecnym rozumieniu*, są to prace także o charakterze biograficznym i według mnie wpisują się do kategorii czwartej (biografistyka) i dają wyraz zacięciu biograficznemu Habilitantki.

Zaprezentowany wykaz publikacji obejmuje w sumie 101 publikacji, w tym 2 książki autorskie, 1 książkę pod redakcją, 16 artykułów z listy B (do 2019 r.), 9 artykułów z aktualnego wykazu (od 2019 r.), 38 publikacji spoza aktualnego wykazu czasopism, 25 rozdziałów w monografiach, 8 materiałów konferencyjnych (spoza WoS) i 2 raporty. Punktacja całkowita i nominalna to 936. Przedstawiona monografia to znakomita biografia Marii Grzegorzewskiej, w której Autorce udało się dotrzeć do nieznanych dotychczas źródeł i nakreślić na nowo biografię swojej bohaterki, ubogacając w nieznanne dotychczas fakty z jej życia. Pozostałe publikacje wskazane w pięciu grupach tematycznych, to bardzo ciekawe dociekania dotyczące rozwoju i twórczości, kreatywności i wychowania estetycznego, ekologii i kształtowania

przestrzeni ludzkiej egzystencji, zdrowia psychicznego, zdrowia somatycznego i niepełnosprawności.

Naczelne miejsce zajmują badania biograficzne dotyczące Grzegorzewskiej i osób, które kontynuowały jej dzieło, a także postaci, którymi zainteresowała się Badaczka. Elementem zainteresowań Habilitantki była również historia szkolnictwa pedagogicznego i kształcenia pedagogów, której poświęciła cykl artykułów. W ostatnim okresie Jej zainteresowania naukowe skupiały się na zagadnieniu zagrożeń wychowawczych, jakie pojawiły się w XXI wieku, będących wyzwaniem dla współczesnej pedagogiki. Zestawienie cyklu publikacji to obraz znakomitych (ciekawych/niezwykłe potrzebnych) badań i pracy naukowej dr Anny Hryniewickiej. W swoich publikacjach zawsze pochylała się nad biografią człowieka, prezentowała w nich problemy dotyczące osób młodych, dojrzałych i starych, pełnosprawnych i niepełnosprawnych. Badała postacie historyczne, chcąc uchwycić ich wpływ na czas, w którym żyły, ale także ich wpływ na współczesność – pedagogiczne implikacje dla współczesnego człowieka. Nie uchylała się przed badaniami biografii instytucji, które tworzyli konkretni ludzie. Mogę stwierdzić, że dotychczasowe badania i osiągnięcia naukowe Habilitantki skupiały się na tzw. szerokich badaniach biograficznych. Jednocześnie dr Anna Hryniewicka posiada zdolność dostrzegania problemów ważkich, istotnych dla teorii i praktyki pedagogicznej i psychologicznej, co świadczy o Jej umiejętnościach i wiedzy w zakresie problematyki objętej zakresem tematycznym monografii i artykułów. Ponadto Habilitantka wykazuje odwagę formułowania własnego stanowiska, stara się nie unikać zagadnień kontrowersyjnych, niełatwych, jak również podejmowania polemiki w dyskusji z poglądami przedstawicielami nauk humanistycznych i społecznych. Należy również wskazać, że monografia i zbiór publikacji spełnia wymogi dotyczące kompetencji pisarstwa naukowego, zaś Autorka wykazuje się umiejętnością podejścia zarówno analitycznego w interpretacji treści badawczych, jak i syntetyzującego. Jej dorobek ma charakter interdyscyplinarny, plasuje się w dyscyplinach pedagogika, psychologia, filozofia, a nawet teologia, jest spójny, logiczny, poszczególne jego fragmenty stanowią samodzielne całości i jednocześnie ich treści się dopełniają. Ten element Jej badań naukowych i wkładu do dyscypliny, jaką jest pedagogika oceniam bardzo wysoko.

4. Aktywność naukowa w więcej niż jedna uczelnia, instytucja naukowa lub kulturalna

Dr Anna Hryniewicka od 1980 roku do chwili obecnej jest związana z Akademią Pedagogiki Specjalnej im Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. Równocześnie pracowała w siedemnastu instytucjach naukowych: uczelniach i instytutach badawczych, ośrodkach edukacyjnych oraz opieki i rozwoju, a także centrach pomocy psycho-pedagogicznych (omówiono w punkcie 2).

W latach 1995-2010 dr Hryniewicka uczęszczała na seminarium z zakresu problematyki stresu i radzenia sobie z nim, prowadzonym przez prof. dr hab. Kazimierza Wrześniewskiego na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego, wykorzystując zdobytą tam wiedzę zarówno w pracy dydaktycznej, jak i naukowej. Przez ponad 30 lat czynnie uczestniczyła w wielu ogólnopolskich i międzynarodowych interdyscyplinarnych konferencjach naukowych, warsztatach gwaroźnawczych oraz badaniach dziedzictwa kulturowego Mazowsza, Podlasia i Suwalszczyzny. Równolegle podjęła się promowania życia, twórczości i idei Marii Grzegorzewskiej wśród społeczności akademickiej macierzystej uczelni oraz z innych ośrodków naukowych i instytucji kultury (np. Koło Naukowe Pedagogów i Pedagogów Specjalnych przy Uniwersytecie Rzeszowskim, Zarząd Główny Towarzystwo Kultury Języka Polskiego oraz Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego). Uczestniczyła w międzynarodowym projekcie partnerskim pt. „Akademia Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych”, zorganizowanym w ramach programu Erasmus, dla psychologów, pedagogów i nauczycieli z terenu powiatu kieleckiego, ze Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach, oraz z trzech krajów partnerskich: Chorwacji, Portugalii i Grecji, w ramach których prezentowała biografię i twórczość Marii Grzegorzewskiej. Brała czynny udział w audycjach radiowych i telewizyjnych, a także transmitowanych przez Internet, udzielała wywiadów prasowych. W latach 2005-2006 zorganizowała trzy wystawy twórczości plastycznej dzieci i młodzieży w Kościele Duszpasterstwa Akademickiego Św. Anny i w parafii NMP Matki Kościoła oraz w Bazylice Świętego Krzyża w Warszawie.

Porównując czas powstania publikacji i okresy zatrudnienia w różnych instytucjach naukowych, a także współpracy naukowej z jednostkami innych uczelni (np. Towarzystwo Kultury Języka Polskiego oraz Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego), możemy wywnioskować, że wiele publikacji powstało jako pokłosie współpracy z tymi instytucjami naukowymi – jest to np. cykl artykułów z lat 2015-2018 i 2021¹. Biorąc powyższe pod uwagę,

¹ Hryniewicka A. (2015). Przemiany tożsamości kulturowej mieszkańców wsi, w: E. Wierzbicka-Piotrowska (red.). Dialog Pokoleń w języku potocznym, w języku wsi i miast, w literaturze, w publicystyce, w tekstach kultury. Warszawa: Towarzystwo Kultury Języka oraz Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
Hryniewicka A. (2016). Przemiany tożsamości kulturowej pod wpływem zmian zachodzących we

można stwierdzić, że dr Anna Hryniewicka z nawiązką spełniła stawiane przed Nią wymagania, której pokłosem były artykuły, referaty, wystąpienia i wystawy zorganizowane poza macierzystą uczelnią w celu promowania Grzegorzewskiej, ale także budowania relacji naukowych z jednostkami i instytucjami naukowymi na terenie kraju, a także ze środowiskiem międzynarodowym (współpraca ze środowiskami żydowskim w ramach projektu „Żydowskie Dziedzictwo Kulturowe” oraz z turecką artystką wizualną Asli Cavusoglu i warszawskimi architektkami Małgorzatą Kuciewicz i Simone De Iacobis).

5. Osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i popularyzujące naukę

Dr Anna Hryniewicka opracowała i zmodyfikowała wiele programów zajęć dydaktycznych, realizowanych przez nią w APS w formie wykładów i ćwiczeń na studiach stacjonarnych, niestacjonarnych i podyplomowych na kierunkach: pedagogika, pedagogika specjalna, pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna, pedagogika opiekuńczo-wychowawcza i szkolna, pedagogika zdolności i informatyki, edukacja artystyczna w zakresie sztuk plastycznych oraz psychologia rodziny. Dotyczyły one: podstaw psychologii, psychologii rozwoju, psychologii społecznej i wychowawczej, psychologii klinicznej i psychopatologii, elementów psychologii klinicznej i psychopatologii, psychologii rozwoju z elementami psychopatologii, psychologii klinicznej dziecka z trudnościami w uczeniu się, rozwoju psychoruchowego dzieci, psychologicznych aspektów funkcjonowania ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, psychologii klinicznej osób niepełnosprawnych intelektualnie, psycho-społecznych aspektów niepełnosprawności, psychologicznych problemów chorych i niepełnosprawnych, psychologii twórczości. Opracowała kilkanaście propozycji autorskich programów zajęć fakultatywnych na kierunku pedagogika oraz dla specjalizacji:

współczesnym świecie, w: E. Wierzbicka-Piotrowska (red.). Dialog Pokoleń 2. (s. 49-60). Warszawa: Towarzystwo Kultury Języka oraz Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Hryniewicka A. (2017). Psychologiczne przyczyny i konsekwencja braku dialogu międzypokoleniowego, w: E. Wierzbicka – Piotrowska (red.). Dialog Pokoleń 3. (s. 21-34). Warszawa: Towarzystwo Kultury Języka oraz Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Hryniewicka A. (2018). Walka o polską szkołę u progu pierwszej wojny światowej, w: E. Wierzbicka-Piotrowska (red.). Dialog Pokoleń w języku i językoznawstwie. (s. 56-74). Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Hryniewicka A. (2021). O aktywności twórczej w okresie późnej dorosłości, w: J. Porayski-Pomsta. K. Sobolewska (red.). Dialog Pokoleń. Polszczyzna jest zobowiązaniem, a dla niektórych pasją. (s. 323-338). Warszawa: Wydział Polonistyki UW oraz Towarzystwo Kultury Języka Polskiego.

psychopedagogika kreatywności, edukacja medialna, animacja społeczno-kulturowa, animacja społeczno-kulturowa z edukacją kulturalną, pedagogika pracy i zarządzanie zasobami ludzkimi, opieka nad dzieckiem i wsparcie społeczne, dotyczyły one takich przedmiotów jak: psychologia kreatywności osób niepełnosprawnych, problemy autokreacji osób niepełnosprawnych, psychologia twórczości osób niepełnosprawnych, psychologiczne problemy chorych i niepełnosprawnych. Habilitantka była uczelnianym koordynatorem programów m.in. dla przedmiotów: podstawy psychologii, psychologia kliniczna, psychologia kliniczna dziecka, psychologia kliniczna dziecka z trudnościami w uczeniu się, psychopatologia rozwoju, elementy psychopatologii i psychologii klinicznej dzieci i młodzieży, psychologia rozwoju człowieka z elementami psychopatologii.

Dr Hryniewicka w czasie swojej pracy na APS przez wiele lat sprawowała funkcję opiekuna roku kolejnych grup studentów stacjonarnych i zaocznych. W roku akademickim 2012/2013 pełniła funkcję opiekuna praktyk asystenckich pedagogiczno-korekcyjnych dla studentów I roku studiów niestacjonarnych II stopnia na kierunku pedagogika o specjalności pedagogika korekcyjna, realizowanych w poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w latach 2016/2017, 2017/2018, 2018/2019 i 2019/2020 była opiekunem praktyk studenckich dla IV roku jednolitych studiów niestacjonarnych na kierunku psychologia o specjalności psychologia kliniczna”.

W latach 1995-2001 i 2006-2012 Habilitantka prowadziła seminaria magisterskie w APS na kierunku pedagogika specjalna oraz w Wyższej Szkole Finansów i Zarządzania (obecnie Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej) na kierunku psychologia. W tym czasie wypromowała 74 magistrów pedagogiki i 57 magistrów psychologii. Była recenzentem wielu prace magisterskich z zakresu pedagogiki, pedagogiki specjalnej i psychologii.

Habilitantka brała czynny udział w krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych, prezentując na nich swoje badania naukowe i wygłaszając referaty. W latach 2014-2022 brała udział w kilkunastu grantach badawczych jako realizator.

Wielokrotnie uczestniczyła w Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej dla kandydatów na studia stacjonarne i niestacjonarne w APS. W latach 1980-1990 współpracowała z biblioteką w celu kompletowania najnowszych publikacji pod kątem potrzeb programowych uczelni. Habilitantka jest recenzentem czasopism naukowych „Psychologia Wychowawcza” i „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”. Była również członkiem rady redakcyjnej opracowań: *Dialog pokoleń. Suwalszczyzna – powiat Suwałki* i *Dialog pokoleń. Mazowsze – powiat Grajewo*. Jest członkiem kolegium redakcyjnego czasopisma „Vestnik” z serii

„Pedagogika Specjalna”, wydawanym przez Kazachski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Abaja w Ałmaty.

Od roku akademickiego 2020/2021 dr Hryniewicka jest członkiem Senackiej Kapituły Medalu Marii Grzegorzewskiej, od roku akademickiego 2021/2022 – członkiem Komitetu Organizacyjnego Obchodów Jubileuszu 100-lecia APS. Uczestniczy w pracach związanych w wyborem, opisem i digitalizacją eksponatów do Wirtualnego i Stacjonarnego Muzeum im. Marii Grzegorzewskiej organizowanego przy APS.

Dr Hryniewicka otrzymała nagrody rektora za osiągnięcia dydaktyczne i cykl artykułów opublikowanych w piśmiennictwie specjalistycznym w latach 1989-1990 oraz za wybitne osiągnięcia naukowe. W 2004 roku otrzymała Medal Komisji Edukacji Narodowej, w 2005 roku została odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi.

Wszystkie wyżej wymienione informacje i nagrody świadczą o zaangażowaniu Habilitantki w pracę na rzecz macierzystej uczelni, zarówno dydaktyczne, jak i w organizację przedsięwzięć związanych z promocją APS oraz popularyzacją patronki Uczelni, zwłaszcza w związku ze stuleciem Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, które przypadało na 2022 rok.

6. Konkluzja

Dr Anna Hryniewicka po uzyskaniu doktoratu kontynuowała aktywność naukową i dydaktyczną, co pozwala stwierdzić iż w znaczący sposób zwiększył się jej dorobek publikacyjny. Jej wykształcenie psychologiczne ma wpływ na tematykę podejmowanych analiz i badań prezentowanych w rozdziałach i artykułach. Jej badania i publikacje w tym szczególnie monografia *W stronę człowieka... O odwadze twórczego myślenia Marii Grzegorzewskiej*, wskazana jako osiągnięcie naukowe, stanowi znaczący wkład w rozwój dyscypliny pedagogika w zakresie subdyscyplin: pedagogika specjalna, biografistyka pedagogiczna, historia wychowania i myśli pedagogicznej. Pozytywnie oceniam pozostałe publikacje przedłożone przez Habilitantkę. Spełniła Ona także trzeci wymóg ustawy dotyczący aktywności naukowej w więcej niż jednej uczelni. Wysoko także oceniam Jej osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne oraz popularyzujące naukę. Na podkreślenie zasługuje Jej zaangażowanie w promowanie życia, myśli, twórczości i idei Marii Grzegorzewskiej patronki Jej macierzystej uczelni APS.

Dorobek naukowy, aktywność naukowa w więcej niż jednej uczelni, dorobek dydaktyczny i organizacyjny daje podstawy, aby stwierdzić, że dr Anna Hryniewicka spełnia

wymagania określone w art. 219 ust. 1, p. 2 i 3 Ustawy z d. 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2023, poz. 742, 1088 z późniejszymi zmianami), dlatego pozytywnie oceniam przedłożony wniosek. Tym samym popieram wniosek dr Anny Hryniewickiej o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauki społeczne w dyscyplinie pedagogika.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Hryniewicka', written in a cursive style.